

ТЕМА 4

ПРОГРАМА І ПЛАН НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета: ознайомитися з особливостями формування програми наукового дослідження; навчитися складати план наукового дослідження.

План:

4.1 Програма наукового дослідження – основа складання плану

4.2 План наукових роботи: поняття та види

4.3 Структура змісту кваліфікаційних робіт

Опорні поняття та терміни: програма дослідження, план, попередній план, остаточний план, план-проспект.

Виклад матеріалу теми

4.1 Програма наукового дослідження – основа складання плану.

На перших етапах здійснення наукового дослідження розроблюється *програма дослідження*. Програма дослідження визначає проблему, гіпотезу, мету та завдання, методи їх вирішення, обсяг робіт і термін виконання, а також основні шляхи та форми впровадження в практику очікуваних результатів.

Розробка програми розпочинається вже на етапі визначення загального задуму й основної ідеї дослідження.

Програма дослідження повинна включати:

- тему;
- загальні та конкретні завдання дослідження (цільова установка);
- стан питання й обґрунтування обраного напрямку дослідження;
- зміст, об'єкти та предмет дослідження;
- методи дослідження (визначається послідовність застосування цих методів, порядок реєстрації, накопичення й узагальнення практичного матеріалу);
- етапи роботи із зазначенням змісту та строків завершення кожного етапу (календарний план роботи);
- виконавців із зазначенням виду та змісту роботи кожного з них;
- форму представлення результатів дослідження та їх впровадження.

Програма дослідження після обговорення узгоджується з науковим керівником і визначає шлях подальшої наукової роботи.

Замість формулювання проблеми можна скласти список питань, на які необхідно відповісти в процесі дослідження. Питання програми необхідно формулювати чітко та лаконічно.

Правильне й ефективне складання програми дослідження вимагає дотримання таких умов, що дозволить отримати достовірні наукові результати:

- 1) з'ясування, у яких умовах знаходиться (функціонує) об'єкт, що вивчається;
- 2) визначення співвідношення методів дослідження з різноманітними проявами досліджуваного об'єкта.

Після розробки програми дослідження визначаються відповідні завдання кожного дослідницького етапу, методи та процедури їх розв'язання. При цьому недостатньо просто скласти перелік методів, що використовуються. Необхідно приділити увагу конструюванню методик, доказовості їх достатності, раціональності, адекватності предмету та завданням дослідження.

Сукупність і послідовність прийомів та методів, що забезпечують повне та достовірне вирішення поставлених завдань, визначається для кожного етапу дослідження. Сукупність дослідницьких прийомів і методів складає методику, використовуючи яку дослідник перевіряє й уточнює гіпотезу.

4.2 План наукової роботи: поняття та види

Тільки заплановане дослідження дозволяє насправді глибоко розкривати нові об'єктивні закономірності існування об'єкта дослідження. Саме тому наукове дослідження не може проводитися без плану, який повинен базуватися на програмі дослідження.

План – це «скелет» роботи, який компактно відображає послідовність викладення матеріалу. *Планом* є складений у визначеному порядку перелік підрозділів (параграфів) та розширений перелік питань, які повинні бути висвітлені в кожному розділі.

Правильно побудований план роботи є важливою передумовою успішного дослідження, що допомагає організувати роботу над темою, систематизувати матеріал, забезпечити послідовність його викладення. У цілому план наукового дослідження повинен розкрити найважливіші сторони змісту роботи, виявити, у якому саме напрямку намічаються пошуки вирішення поставлених завдань, підказати рішення щодо формулювання теми та її основних частин (розділів, параграфів тощо).

План роботи науковець повинен складати самостійно, з урахуванням задуму та індивідуального підходу. Однак з урахуванням усієї багатоманітності індивідуальних підходів необхідно пам'ятати, що до складу будь-якої наукової роботи повинні входити: визначення актуальності теми дослідження, її мети та завдань, предмета та об'єкта досліджень; стан висвітлення проблем у науковій літературі; опис методів дослідження; результати досліджень; обґрунтування результатів; висновки та пропозиції; список використаних літературних джерел; додатки.

Основні положення плану формулюються таким чином, щоб були зрозумілими ідейна спрямованість дослідження, початкові позиції дослідника та структура роботи.

Структура роботи повинна бути простою, прозорою та забезпечувати пропорції між окремими її частинами, що полегшує написання роботи, групування зібраних матеріалів. На основі опрацьованого таким чином плану зібраний матеріал поділяють на окремі розділи та підрозділи (параграфи). При

цьому групування зібраного матеріалу полегшує збирання нотаток та матеріалів до папок, підписаних як окремі частини праці.

Якщо робота виконується за допомогою комп'ютера, групування інформації та чітке її впорядкування є дуже важливим. Таке впорядкування ще перед початком написання допомагає у використанні всієї кількості накопиченого матеріалу.

При розробці плану потрібно дотримуватися таких принципів логічного розміщення матеріалу:

- *повнота* – передбачення в роботі всіх важливих та уникнення зайвих елементів;
- *підпорядкованість* – кожна частина роботи повинна впливати з теми та мети, а також загальної концепції вирішення поставлених завдань: кожна наступна частина роботи повинна становити продовження її попередньої частини й одночасно бути основою наступної;
- *виключення* – окреме питання не можна розглядати декілька разів у різних місцях роботи.

Дотримуючись цих принципів, доцільно заздалегідь скласти два-три варіанти плану, використовуючи при цьому різну методику розміщення питань:

- розділи, які будуть хронологічно та послідовно один за одним розкривати суть проблеми;
- питання, що охоплюють окремі сторони проблеми;
- передумови, хід дій, результати або фактори (позитивні та негативні), аргументи «за» і «проти» в проблемі (явища, події).

Розкладаючи матеріали в тій чи іншій послідовності, можна визначити переваги та недоліки кожного варіанту плану і, таким чином, обрати найбільш правильну послідовність у викладенні; з'ясувати, якими даними слід доповнити наявні матеріали.

Досвід дослідників свідчить про те, що складання плану дослідження – процес тривалий. Розробка плану – одне із найважчих завдань. Доки не складено план майбутньої роботи, вибір назви теми і формулювання її назви не можна вважати закінченим. Крім того, організуюча роль плану в науковому дослідженні проявляється в цілеспрямованому пошуку наукових висновків.

Необхідно відмітити, що ефективним при складанні будь-якого з видів плану й у подальшому процесі дослідження є консультування з науковим керівником із приводу змісту майбутньої роботи та її структури.

Написання відповідного підрозділу треба також планувати, виходячи з його назви, сутності, місця в науковій роботі, зв'язку з іншими розділами, відповідності темі кваліфікаційної роботи і проблемі, що вирішується. Його умовну структуру формулюють у вигляді кола питань, що розглядаються. Серед таких питань можуть бути такі:

- висвітлення предмета даного параграфа в інших літературних джерелах, у попередніх частинах роботи, місце в загальному задумі кваліфікаційної роботи;

- власна позиція до предмета, що впливає із загальної концепції роботи;
- аргументи на користь позиції, що відстоюється, обраного варіанту, висловлених тверджень;
- факти та наукові положення, які можна обґрунтувати з точки зору підходу, що пропонуються;
- можливі заперечення, сумніви з приводу положень, що наводяться, шляхи їх заперечення;
- внесок змісту даного параграфу у вирішення загальної наукової проблеми, що розглядається у кваліфікаційній роботі;
- складові предмету даного параграфу, які слід висвітлити детальніше, зважаючи на їх значний вплив на результати роботи та висновки, що випливають із дослідження;
- вплив положень, викладених у даному параграфі на наступні розділи роботи, на напрям продовження лінії досліджень;
- інформація, яку обов'язково треба відобразити в параграфі для забезпечення повноти його змісту, відповідності назві;
- висновки на основі матеріалів, викладених у даному параграфі.

У плані роботи потрібно передбачити місце для обговорення результатів власних досліджень. Вони повинні бути висвітлені в логічному поєднанні з вивченням поглядів інших авторів у конфронтації з іншими дослідженнями, які стосуються проблеми, що розглядається.

У науковому дослідженні план завжди має динамічний, рухливий характер і не повинен стримувати розвиток ідеї та задум дослідника, зберігаючи чітко визначений науковий напрям роботи.

У процесі складання плану наукової роботи треба виділяти два головні етапи: складання попереднього плану та складання остаточного плану.

Необхідно відмітити, що при складанні будь-яких планів потрібно враховувати реальні можливості виконавця, а бажане не повинно замінювати дійсне.

Попередній план роботи складається на початку будь-якого дослідження і є конкретизацією робіт за обраною темою. Цей план є орієнтовним і буде неодноразово уточнюватися. Попередній план має довільну форму. Як правило, це план-рубрикатор, що складається з переліку розміщених у стовпчик рубрик, пов'язаних внутрішньою логікою дослідження даної теми. Такий план дозволяє «ескізно» подати проблему, що досліджується, у різних варіантах. У ньому необхідно визначити тип, характер і послідовність викладення матеріалу; узагальнено зазначити основні розділи дослідження й детально викласти матеріали розділів, які є зрозумілими і відомими вже на початку роботи.

Завданням, яке потрібно розв'язати за допомогою попереднього плану, є дотримання логічного зв'язку між окремими частинами роботи. Попередній план є тільки поштовхом до дії, а тому не слід одразу намагатися встановити жорстку фіксацію змісту й обсягу розділів.

Попередній план складається після того, як дослідник добре оволодів темою, уточнив її теоретичні передумови, ознайомився з основами питання, вивчив літературу і проблеми практики. Як допоміжний матеріал для складання плану важливе значення має ознайомлення зі змістом попередніх досліджень цієї теми науковцями, зі структурою досліджень, формулюванням теми, розділів, параграфів.

Ознайомлення з джерелами дослідження забезпечує з'ясування його суті, формування в основних рисах уявлення про напрям розробки теми, дозволяє розподілити тему на окремі складові частини (розділи та параграфи).

Після попереднього ознайомлення з основною та допоміжною літературою з питань дослідження складається перелік питань, які повинні висвітлювати суть окремих розділів. Потім цей список упорядковується, питання групуються в певному логічному зв'язку та послідовності. Надалі, у процесі опрацювання зібраних матеріалів, з'являються нові проблеми, які варто врахувати в плані роботи, нові міркування, що доповнюють і розвивають цю ідею, а уявлення про план майбутньої роботи стає виразнішим.

Окрім назв розділів, пунктів, підпунктів у попередньому плані корисно зазначати ще і приблизну кількість сторінок, що допоможе визначити, яким чином треба розподілити матеріал. При виконанні дослідження не потрібно боятися, що окремі розділи збільшуватимуться, а інші, навпаки, стануть менш важливими і, навіть, недоцільними. Це звичайний процес, адже протягом написання наукової роботи попередній план підлягає багаторазовому уточненню. Однак не можна перебільшувати з коригуванням першого варіанту плану та принципово змінювати структуру роботи, тому що це може призвести до відхилення від наміченої мети та основної ідеї праці, що завжди призводить до додаткових витрат часу та сил.

Попередній план лише в основних рисах характеризує предмет дослідження та постійно уточнюється. Однак основне завдання, що стоїть перед роботою в цілому, повинно залишатися незмінним.

У попередньому плані бажано відмітити строки найближчих робіт і виділити серед них найважливіші. Крім того, у плані слід відмічати побажання щодо подальшої роботи. Доцільно для більшої наочності терміни виконання окремих робіт та побажання відображати у вигляді приміток до плану.

Усе вищевикладене свідчить про те, що попередній план відіграє важливу роль у науковому дослідженні. За наявності плану стає зрозумілим, яким чином та який саме матеріал потрібно підбирати.

У процесі роботи над науковою працею план розвивається, уточнюється, деталізується.

Остаточний план розробки теми – результат найбільш повного з'ясування питань, що вивчаються; результат тривалого процесу удосконалення попереднього плану розробки теми на всіх рівнях дослідження, включаючи час і стадію написання тексту роботи. Написання такого плану – важлива частина роботи, яку треба проводити спільно з керівником.

Саме в процесі збору, обробки та вивчення матеріалу виникають такі варіанти дослідження, ідеї, про які дослідник раніше не мав жодного уявлення.

Тому в остаточному плані цілком можливі не лише уточнення або зміни, але й поява нових параграфів, а інколи й нових розділів. Удосконалюючи структуру майбутньої роботи, одночасно слід уявити її кінцеву мету.

Назви розділів, пунктів і підпунктів, до речі як і теми, повинні бути прості, точні, виразні та складені із ключових (значимих) слів. Враховуючи досвід багатьох науковців-попередників, згадані назви потрібно складати з п'яти, шести слів і менше. Але при цьому потрібно підібрати такі ключові слова, зміст понять яких відповідав би змісту та ідеї теми, розділу або параграфу. Тут необхідна виключна точність, інколи образність, дуже вдумливий підхід до підбору кожного слова. Це можна порівняти з пошуком заголовків – назв до творів.

Формулювання тем, розділів і підрозділів повинно відповідати певним вимогам: конкретності, відсутності двозначності, лаконічності. Проте назва теми і формулювання будь-якого з її розділів не повинні співпадати. Розділ не може замінити тему, оскільки він складає лише її частину, а частина ніколи не дорівнює цілому. Розділ повинен висвітлювати окрему частину теми і відповідно до цієї частини мати свою назву.

Такі ж вимоги стосуються й кожного пункту, назва якого не може замінити заголовок розділу. Пункт – частина розділу. Формулювання його повинно відповідати змісту певної частини розділу.

Крім попереднього та остаточного планів, дослідникам доцільно складати ще один вид плану – план-проспект, тобто розгорнутий попередній план із тезами.

Як правило, перші пропозиції досягають своєї мети, оскільки припущення та гіпотези, на яких вони базуються, бувають порівняно неглибокими, неповними та недостатньо обґрунтованими. З першої спроби важко оцінити складність проблеми, засоби й методи, що пропонуються для її вирішення. Є дослідники, які протягом двох років змінюють план дослідження десятки разів. Правда, це не означає, що вони повністю змінюють напрями дослідження. Поправки стосуються окремих термінів, назв параграфів, об'єднання або виділення параграфів, перенесення підпунктів з одного розділу в інший тощо. Це нормальна дослідницька робота, свідчення прогресу в наукових пошуках. Якщо науковець за весь період дослідження не змінював початковий план дослідження, то він нічим не відрізняється від студента-заочника, який із 3–4-х книжок списав відповіді на затверджений науковим керівником план кваліфікаційної роботи.

Отже, план-проспект – це розгорнутий план наукового дослідження, розроблюючи який слід дати відповідь на такі питання (рис. 4.1).

План-проспект є реферативним викладенням розміщених у логічному порядку питань, за якими надалі буде систематизуватися весь зібраний матеріал. Доцільність складання плану-проспекту визначається тим, що шляхом систематичного включення до такого плану більш нових даних, його можна довести до кінцевої схеми наукової роботи.

Його характерною рисою є розкриття змісту коротких назв розділів та параграфів у формі тез. Це дає більш повну уяву про зміст розділу (параграфу),

що, своєю чергою, дає змогу сформуванню загального змісту наукової роботи, над якою ще не завершено. Групування питань, виявлених у результаті ознайомлення з відповідними джерелами шляхом виділення основних та пояснюючих питань, – перший етап складання такого плану. Ключові питання використовуються для формування розділів, а пояснюючі – для параграфів майбутньої наукової роботи.

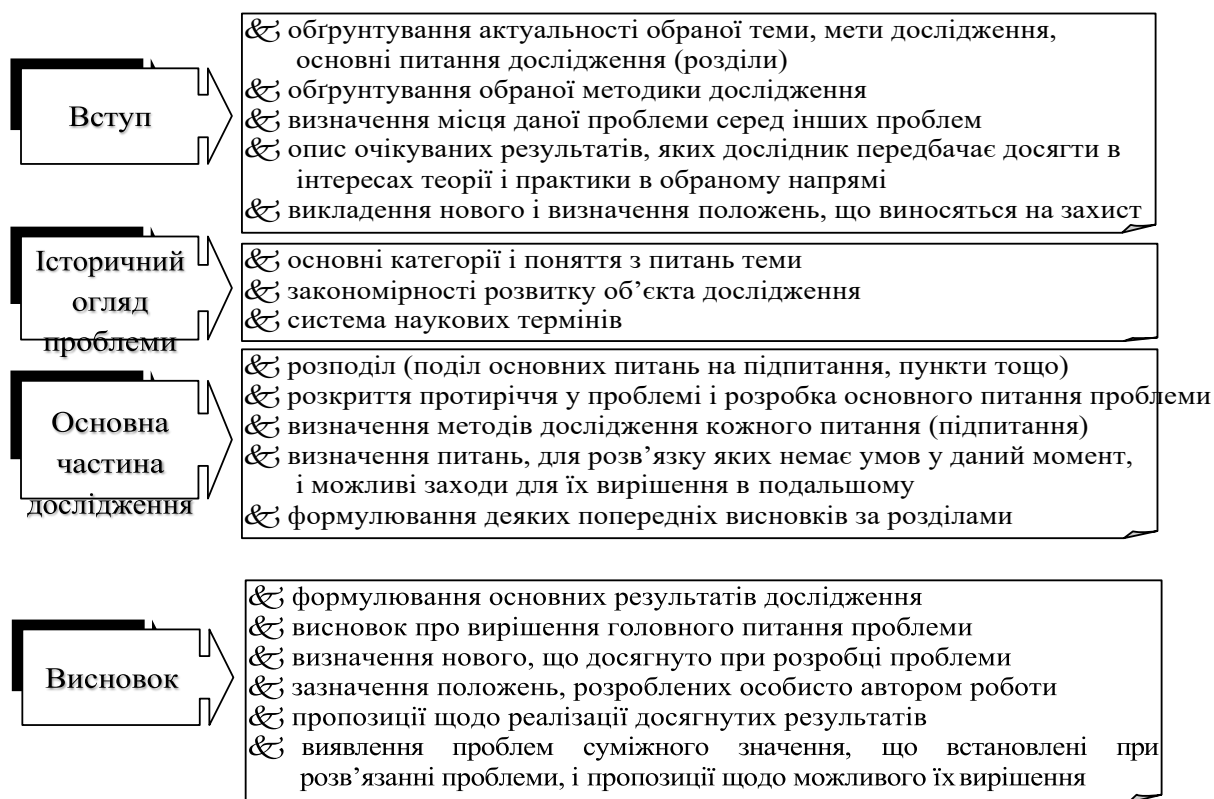

Рисунок 4.1 – Змістовно-дослідницькі питання при розробці плану-проспекту

Зміст розділів може містити:

- критичний аналіз зібраного матеріалу;
- розгляд окремих питань на основі опрацьованого матеріалу та результатів власних досліджень автора;
- порівняння результатів власних досліджень із поглядами на те чи інше питання, що висловлювались іншими дослідниками до цього часу, а також критику цих поглядів;
- оцінку зібраних матеріалів та результатів власних досліджень.

Послідовність викладення в плані частин, які складають структуру роботи, не повинні співпадати з послідовністю їх опрацювання. Найчастіше послідовність написання є наступною: спочатку основної частини роботи і вже потім написання вступу та висновків до неї. Така послідовність пояснюється тим, що вже в ході опрацювання теми може виявитися нова проблема, що вимагає повторного дослідження та обговорення і яку також необхідно враховувати у вступі.

4.3 Структура змісту кваліфікаційних робіт

Основна вимога до змісту кваліфікаційної роботи магістра – це її достатньо високий теоретичний рівень, використання новітніх досягнень науки у сфері дослідження, фактичного матеріалу, адже факти дають можливість шляхом їх вивчення та порівняння сформулювати ту чи іншу ідею, висновок.

Структурно робота повинна складатися із таких складових: змісту, вступу, основної частини (двох-чотирьох розділів), висновків, переліку джерел посилення та додатків.

Відповідно до структури розподіляється й обсяг матеріалу:

- вступ – 3-4 сторінки;
- основний зміст роботи – 70-80 сторінок;
- висновок – 3-4 сторінки;
- перелік джерел посилення (повинен містити не менше 20 джерел).

За змістом кваліфікаційна робота носить навчально-дослідний характер. Вона повинна відобразити ознайомленість студента з новітніми джерелами, методичною літературою, працями публіцистичного стилю, виявити його здатність до теоретичного аналізу.

Вирішенню кожного поставленого завдання, як правило, присвячується один розділ роботи. Розділ повинен закінчуватися висновками або констатацією підсумків проведеного дослідження.

Структура кваліфікаційної роботи повинна сприяти розкриттю обраної теми та окремих її питань. Усі частини кваліфікаційної роботи повинні викладатися в суворій логічній послідовності та взаємозалежності.

У кінці роботи узагальнюються висновки, зроблені за розділами, вказуються невирішені проблеми.

План-проспект є реферативним викладенням розміщених у логічному порядку питань, за якими надалі буде систематизуватися весь зібраний матеріал. Доцільність складання плану-проспекту визначається тим, що шляхом систематичного включення до такого плану більш нових даних його можна довести до кінцевої схеми наукової роботи.

Його характерною рисою є розкриття змісту коротких назв розділів та параграфів у формі тез. Це дає більш повну уяву про зміст розділу (параграфу), що, своєю чергою, дає змогу сформулювати загальний зміст наукової праці, робота над якою ще не завершена. Групування питань, виявлених у результаті ознайомлення з відповідними джерелами шляхом виділення основних та пояснюючих питань, – перший етап складання такого плану. Ключові питання використовуються для формування розділів, а пояснюючі – для параграфів майбутньої наукової праці.

Виконання кваліфікаційної роботи магістра повинне не стільки вирішувати наукові проблеми, скільки виступати свідченням того, що її автор навчився самостійно проводити наукові дослідження, бачити професійні проблеми і знати найбільш загальні методи і прийоми їх вирішення.

Кваліфікаційна робота представляється у вигляді, що дозволяє судити, наскільки повно висвітлені й обґрунтовані положення, які містяться в ній,

висновки і пропозиції, їх новизна і значимість. Сукупність отриманих у такій роботі результатів повинна свідчити про наявність у її автора навичок наукової роботи в обраній сфері професійної діяльності.

Вступ
1 Теоретичні основи організації обліку й аналізу основних засобів
1.1 Основні засоби як об'єкт наукового дослідження
1.2 Нормативно-правові бази з організації обліку основних засобів
1.3 Методичні аспекти аналізу основних засобів підприємства
2 Організаційно-облікові аспекти основних засобів на ПАТ «Мотор Січ»
2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства
2.2 Документування господарських операцій з обліку основних засобів
2.3 Облік основних засобів на підприємстві
2.4 Вдосконалення обліку основних засобів
3 Особливості аналізу наявності руху і технічного стану основних засобів на ПАТ «Мотор Січ»
3.1 Аналіз наявності, руху та технічного стану основних засобів
3.2 Факторний аналіз основних виробничих фондів
3.3 Шляхи підвищення ефективності використання основних засобів
Висновки
Перелік джерел посилання
Додаток А Баланс
Додаток Б Звіт про фінансові результати
Додаток В Організаційна структура підприємства
Додаток Д Показники фінансової стійкості підприємства

Рисунок 4.2 – Приклад плану кваліфікаційної роботи магістра